

Univerzita Palackého v Olomouci

Filozofická fakulta

Katedra sociologie a andragogiky

PROFESNÍ BIOGRAFIE - VÝZNAM, KTERÝ RESPONDENTI

PŘISUZUJÍ SVÉMU VZDĚLÁNÍ

**PROFESSIONAL BIOGRAPHY - IMPORTANCE, THAT RESPONDENTS ATTACH
TO THEIR EDUCATION**

Bakalářská diplomová práce

Autor: Petr Hejl

Vedoucí bakalářské diplomové práce:

Mgr. František Znebejánek Ph.D

Olomouc

2014

Prohlašuji, že jsem tuto práci vypracoval samostatně a všechny použité
prameny řádně citoval a uvedl.

V Olomouci dne 27. září 2014

.....

Poděkování

Děkuji panu Mgr. Františku Znebejánkovi Ph.D za jeho trpělivost a vstřícnost, kterou se mnou měl.

Rovněž děkuji své rodině za podporu ve chvílích nejtěžších.

Obsah

Úvod.....	1
Teoretická část	
1. Studium životní dráhy.....	3
1.1 Pojmy.....	4
2. Vzdělanostní společnost - efekt vzdělávání.....	6
3. Strategie celoživotního vzdělávání.....	8
3.1 Obecně o vzdělávání.....	8
3.2 Teoretický koncept celoživotního vzdělávání.....	8
4. Motivace a bariery ve vzdělávání.....	12
4.1 (Ne)účast dospělých ve vzdělávání.....	13
5. Charakteristika profesní dráhy.....	14
5.1 Obecně o kariéře.....	14
5.2 Cíle a formování osobnosti.....	15
5.3 Profesní kariéra.....	15
5.4 Vzdělávací dráha.....	18
5.5 Období životní zralosti.....	20
Praktická část	
6. Cíl průzkumu.....	21
6.1 Zkoumaný vzorek.....	23
6.2 Technika průzkumu.....	23
6.3 Sběr dat.....	24
6.4 Metoda zpracování dat.....	25
6.5 Analýza a interpretace dat.....	26
6.6 Výpovědi respondentů.....	28

Závěr	42
Seznam literatury	43
Seznam příloh.....	46
Příloha.....	46

Úvod

Osobně považuji vzdělání a vzdělávání obecně za nedílnou součást života. Procesem vzdělávání jedinec získává znalosti a dovednosti, které ovlivňují nejen jeho samotného, ale i celou společnost. Dotýká se oblastí osobního rozvoje, povolání, sociálního statusu jedince, včetně zisku určité prestiže. Absence všeobecného přehledu a nedostatečná vzdělanost mohou způsobit komplikace začlenění se jedince do společnosti jako takové. Současnost lze charakterizovat jako dobu nezvykle rychle se měnící, dynamika rozvoje je obrovská a držet s ní krok stojí nemalé úsilí. Změny jsou následky vývoje. Způsob adaptace a schopnost uplatnit se v měnících se podmínkách nabízí právě vzdělávání, v celé jeho šíři (dovednosti rozumové, sociální, duchovní, morální, estetické).

Mottem současné ekonomiky je konkurenceschopnost díky znalostem, jakožto zdroji s rozšiřujícím se potenciálem a bez negativních následků. Rovněž se tvrdí, že zvýšený zájem o vzdělání, může vést k prosperitě státu. Předkládaná bakalářská práce na zvolené téma: Profesionální biografie – význam, který respondenti přisuzují svému vzdělání, si klade za cíl zjistit, jak důležitou roli v jejich profesní kariéře vzdělání hrálo a jak jej respondenti vnímali. Empirické šetření má prokázat, že vzdělání a vzdělávání je důležitým aspektem při utváření životní dráhy a ovlivňuje i kvalitu života. Význam bude zjišťován na základě rozhodnutí, která respondenti v této oblasti učinili, počínaje první volbou výběru středního, popřípadě odborného vzdělání. Rovněž bude důležitá míra aktivní účasti respondenta na vzdělávacích aktivitách, a také se bude zabývat bariérami, které jim v procesu vzdělávání brání, a potřebami v dané oblasti. Práce bude zkoumat i přístup respondenta v časové posloupnosti a stupně dokončeného vzdělání.

Na základě kvalitativního výzkumu, s využitím techniky polostrukturovaného rozhovoru, byly získány profesní příběhy vybraných respondentů. Vybraný vzorek respondentů byl zvolen na základě

stratifikační volby, kde věk posloužil jako stratifikační hledisko. Věk je stanoven mezi 40 -55 lety. Počet rozhovorů se ustálil na čísle 5 ze stanoveného počtu 3 – 6 respondentů. Rozhovory samy o sobě poskytují zajímavé informace ke studiu lidských životů, na jejich základě můžeme pochopit co vše a jak ovlivňuje jejich bytí, jaký mají nastalé události na jejich život dopad. Snahou je co nejlépe zmapovat a popsat jednotlivé profesní kariéry respondentů, které vnímám jako individuální jedince. Porovnáním a vyhodnocením získaných dat se snažím zjistit jaký je skutečný význam vzdělávání pro jednotlivého respondenta na jeho profesní kariéru.

Teoretická část

1. Studium životní dráhy

Sféru životních drah lze studovat z obou známých hledisek, tedy jak z kvantitativního, tak i z kvalitativního. Kvalitativní přístup se zaměřuje na konkrétní příběhy jedinců, kteří svůj životní příběh vyprávějí. Principem přístupu je zachycení podstatných okamžiků, událostí a rozhodnutí člověka, sledování jejich spojení s danými podmínkami, situacemi nebo společenskými změnami, a rovněž zachytit změnu hodnot, norem člověka v průběhu jeho života (Dudová 2011).

Životní dráha každého člověka je dána jeho narozením a smrtí. V jejím průběhu sledujeme profesní i rodinné dráhy, změny společenského statusu, přijímání nebo naopak odmítání různých rolí, podstatné kulturní i historické události ovlivňující samotný život i způsob života. Také je v jejím průběhu zaznamenáno prostředí, ve kterém žije, hodnocení samo sebe a druhých osob, vnímání společnosti případně změn v ní (Kubátová 2010).

Studium životních drah z kvalitativního pohledu znamená zachytit život jednotlivce, skupiny, zjistit reakce na nastalé události a jaký význam pro ně mají. Interpretace, pochopení a hledání významů proč v určitou dobu dochází ke změně, jaký vliv mají dané zkušenosti na člověka a na jeho rozhodnutích, to je hlavním cílem kvalitativního hlediska při zkoumání životních drah (Sociologický portál 2011).

Životní dráhy se mění v čase, v současnosti jsou méně předvídatelné, stále a konvenční, dochází u nich k de-standardizaci, což souvisí s jejich pružností jakožto výsledek procesu individualizace člověk. Jedince má možnost více voleb, uspořádat si život dle svého. V oblasti vzdělávání to např. znamená, že probíhá fakticky celoživotně, v oblasti zaměstnání zase nutnost zvýšené flexibility (Hamplová a kol. 2010).

1.1 Pojmy

Lidé jsou jedinečnými osobnostmi. Vlivy, které na nás vzájemně působí a utvářejí naši osobnost, jsou u každého odlišné. Proces učení je dle Vágnerové (2005) adaptací na prostředí, ve kterém žijeme. Získaná zkušenost je jejím výsledkem mající charakter změny (postoj, chování apod.). Učení je aktivní a tvořivý proces, jehož výsledkem je trvalá změna chování. Jde o schopnost rozvíjet doposud nabyté znalosti a vědomosti, získávat nové, pamatovat si je a poté vše prakticky aplikovat. Existuje mnoho způsobů učení se, člověk se může vzdělávat účelově i neúčelově, vědomě i nevědomě, nesystematicky i neformálně. Proces učení může být veden jinou osobou nebo institucí, ale i samotným jedincem. Takto řízené vzdělávání je důležitým způsobem, jak se vzdělávají dospělí. Učení je podmíněno dispozicemi k učení, jakým způsobem jsou informace zpracovávány i motivací. Pokud není u člověka vyvolán zájem o vzdělávání, musí se uplatnit vůle. Lidskými formami učení dle Vágnerové (2005) jsou: kognitivní, neboli poznávací. Prostřednictvím mluveného slova si jedinec osvojuje pravidla, pojmy, principy apod. Druhou formou je učení sociální, tedy znalost pravidel panujících ve společnosti, jejich přizpůsobení se a začlenění do společnosti.

Dalším významným pojmem, který provází a ovlivňuje zbytek našeho života, včetně toho pracovního, je výchova. Výchovu lze vnímat jako proces, ve kterém se účelově vytvářejí a ovlivňují předpoklady optimálního rozvoje jedince. Utváření a ovlivňování by mělo být v souladu s jedincovými dispozicemi, povzbuzovat a motivovat jeho vlastní úsilí stát se osobností autentickou, socializovanou a vnitřně integrovanou. Výchova je výlučně lidská činnost, jejím cílem je formovat osobnost tak, aby byla schopná se přizpůsobit nastalým událostem, chovat se tak, jak to očekává např. rodina, pracovní kolektiv, společnost obecně, zkrátka zastávat takové postoje, které jsou v souladu s cíli společnosti (Kraus 2002).

S oblastí vzdělávání dospělých souvisí i následující pojem, a tím je sebevýchova, tedy vzdělávání, které si jedinec řídí sám. K tomu, aby ji člověk zvládl, musí být silně motivován a mít silnou vůli, jelikož se jedná o velmi náročnou činnost. Dalšími nutnými předpoklady k úspěšnému sebevzdělávání je schopnost se objektivně zhodnotit, dobře znát sám sebe včetně svých předností i nedostatků. Zdrojem motivace by měly být námi stanovené cíle, kterých chceme dosáhnout (Kohout 2007).

Výše zmíněné pojmy životní dráhy, procesu učení, výchovy, sebevýchovy a též i osobní vůle každého jednotlivce nám pak ve vztahu k praktické části zaměřují oblast zkoumání a vytváří rámec prvků, které jsou důležité, a je třeba si jich všímat.

O motivaci a překázkách bránící člověku se dále vzdělávat, pojednává samostatná kapitola.

2. Vzdelanostní společnost - efekt vzdělávání

Dynamika změn zvyšuje nároky na nové vědomosti, znalosti i dovednosti. Jejich hodnota stále roste, a to nejen v důsledku změn ve společnosti, ale také vlivem nových potřeb a požadavků plynoucí ze samotných převážně technologických změn. Pro jejich využití a následnou aplikaci do praxe jsou zapotřebí právě znalosti dané problematiky. V současnosti se hovoří o společnosti jako o společnosti znalostí a vědění. Proto vznikaly ve druhé polovině 20. století koncepty, které by danou problematiku „zaštítily“ a snažily se ji ukotvit do povědomí veřejnosti. Nejvíce citovaným termínem je „společnost vědění“, vytvořený v roce 1969 Petrem Druckerem (Veselý [online] 2004).

V současné společnosti je vzdělání označováno jako veřejný statek, bráno z ekonomického hlediska. Zodpovědnost za jeho poskytnutí je v rukou státu, který by měl usilovat, na základě veřejného zájmu, o zajištění základní jednotnosti nabídky vzdělání. Stát se rovněž snaží větší část této nabídky sám poskytovat (Průcha a kol 2009). Skutečností zůstává, že dosažené vzdělání je jednou z rozhodujících charakteristik sociálního rozlišení se. Jeho úroveň spoluurčuje sociální status jedince a ovlivňuje zařazení do sociální vrstvy (Průcha 1999).

Vzdělávání a jeho významu je věnována stále větší pozornost. Dnes vyspělé země vnímají vzdělávání a vzdělání samotné jako zdroj, který lze zvětšovat bez nežádoucích negativních důsledků, jako je tomu např. u neobnovitelných zdrojů, u kterých je jejich kapacita daná a omezená.

Vysoká dynamika vývoje společnosti klade na její členy zvýšené nároky a obstát může jen jedinec dostatečně schopný se daným změnám přizpůsobit. Ideálem se stává dostatečně flexibilní, odpovědný a samostatně myslící jedinec, jenž by měl být vybaven dovednostmi potřebnými k řešení problémů a k týmové spolupráci. Vzdělání vede k vyšší kvalitě života, k větší spokojenosti a ke zdravějšímu životnímu stylu. Snižuje nebezpečí různých sociálních ohrožení, napomáhá orientaci v současném světě,

přispívá k vytváření vlastních názorů a postojů na základě samostatně získaných informací. Podporuje osobní samostatnost, nezávislost a menší manipulovatelnost jedinců (Mertl, Výchová 2007).

Je ovšem důležité zmínit nesoulad mezi odborníky na „společnost vědění“. Historik a filozof Konrád P. Liessmann (2010) ve své práci diskutuje o tom, zda byla představa o současné společnosti, vnímané jako vzdělanostní, vůbec naplněna a zda je to vůbec možné. Liessmann míní, že ze současné společnosti se vytratil rozum, úsudek, praktický důvtip a moudrost, které vzdělání poskytuje. Lidé se neučí proto, aby něco věděli, ale bohužel jen kvůli učení samotnému, vědění podle současného kréda rychle zastarává a ztrácí hodnotu. Ze vzdělání se vytratila samotná jeho podstata, tedy poznávání, chápání a porozumění světa. Liessmann rovněž zaujímá kritický postoj i k celoživotnímu vzdělání, které označuje jako „nástroj, s nímž lze kdykoliv vyžadovat schopnost přizpůsobit se reálně existujícím vlastnickým poměrům“. Připouští skutečnost, že neustále učení je nutnost, přesněji řečeno nátlakem vynucená nutnost, a domnívá se, že nikdo přesně neví co se učit a proč. Vzdělání přirovnává k managementu vědění, kde je vzdělání surovinou, kterou lze vyrobit, obchodovat, kupovat, řídit a vyhazovat. „To, co se realizuje ve vědění společnosti jako vědění, je sebevědomá nevzdělanost“ (Liessmann 2010, s. 51).

3. Strategie celoživotního vzdělávání

3.1 Obecně o vzdělávání

Spontánní učení rozvíjí potenciál člověka, jako jednotlivce i jako biologický druh. Vzdělávání obecně je záměrné, organizované učení a bývá zaměřeno na přímou kultivaci znalostí nebo dovedností. Proces učení lze dle Plamínka (2010) ovlivnit obsahem, formou nebo schopností lektora přizpůsobit učení nastalým změnám. Jak sám autor říká: „ani nejlépe vymyšlená forma vzdělávání nemusí zapůsobit, pokud není průběžně a pružně přizpůsobována situaci a lidem, kteří se vzdělávání účastní“ (Plamínek 2010, s. 126). Od vzdělávání očekáváme cílené výsledky, tedy způsobilost nebo kompetence. Cílem záměrného učení je chybějící či nedostatečnou způsobilost vytvořit nebo rozvinout do požadované úrovně (Plamínek 2010).

3.2 Teoretický koncept celoživotního vzdělávání

Na strategii celoživotního vzdělávání lze dle Rabušicové (2006) nahlížet jako na základní mechanismus, který člověku pomáhá zvládat požadavky současného světa. Následující schéma naznačí, v jakých širších souvislostech lze o celoživotním vzdělávání, resp. učení, uvažovat.

<p style="text-align: center;">Koncept společnosti vědění</p> <p style="text-align: center;">Vyjadřuje klíčové principy fungování společnosti a směr dalšího vývoje současného typu společnosti</p>
<p style="text-align: center;">cílové koncepty:</p> <p style="text-align: center;">Koncept celoživotního učení</p> <p>Koncept celoživotní zaměstnatelnosti Koncept aktivního občanství</p> <p style="text-align: center;">Všechny tři cíle vznikají na úrovni sociální politiky státu. Koncepty představují kontinuální proces, nikoli dosažitelný stav a všechny v sobě zahrnují osobní rozvoj člověka</p>

prostředky k dosažení cílových konceptů:

Vzdělávání dospělých

Rozvoj lidských zdrojů

Komunitní vzdělávání

Uvedené prostředky využívají principů pedagogické práce, současně ale pracují s motivací, zájmem, aktivitou, samostatností a zodpovědností účastníků

Zdroj: Rabušicová 2006, s. 15

„Ve společnosti vědění uspěje jen ten, kdo bude neustále držet krok s rozvojem poznání. Koncept celoživotního učení jde v ruku v ruce s konceptem o společnosti vědění. Jednotlivé společnosti se tak stávají učícími se společnostmi“ (Rabušicová 2008, s. 339). Autorka dále doplňuje původní představu konceptu celoživotního učení, a tou je, že si sám jedinec učení bude řídit, směřovat a v průběhu života bude aktivně vyhledávat učební příležitosti. Koncept zdůrazňuje svobodu, flexibilitu a plánování vlastního rozvoje, to vše by mělo vyústit v naplnění kvality jedincova života.

Jedná se o celoživotní proces mající vertikální i horizontální polohu, tedy zpřístupnit učení každému a to až do úrovně jeho možností, a zajistit jeho dostupnost po celý život (Palán 2006).

Učení dospělých v sobě zahrnuje mnohem širší oblast učebních aktivit a procesů, je pojmu vzdělávání nadřazen (Hartl 1999). Koncept celoživotního vzdělávání dříve vycházel ze spojení školního vzdělávání a zaměstnáním, celý proces učení tak byl v určitých fázích přerušován. Současná strategie je charakteristická tím, že prosazuje učení v průběhu zaměstnání, a obráceně, tedy práci během učení. Zmenšuje se tak úloha školních institucí a větší význam mají instituce mimo vzdělávací soustavu (Bočková 2000).

Celoživotní vzdělávání má následující rozsah a úroveň:

- Formální vzdělávání je vymezeno právními předpisy a probíhá ve vzdělávacích institucích. Jednotlivé stupně na sebe navazují a jejich

absolvování je stvrzeno získaným osvědčením (vysvědčení, diplom, certifikát atd),

- Neformální vzdělávání poskytují zaměstnavatelé, soukromé vzdělávací instituce, nestátní neziskové organizace a jimi podobné společnosti a organizace. Podstatou je formou kurzů, seminářů, přednášek, školení apod. získat určité vědomosti, dovednosti a kompetence. Je nutná účast odborného lektora, nebo proškoleného vedoucího. Účastník touto formou nezískává ucelený stupeň vzdělání,
- Informální vzdělávání je neorganizované, institucionálně nekoordinované a většinou nesystematické získávání vědomostí, dovedností a kompetencí během každodenní činnosti v práci, rodině i volném čase (Strategie 2007 online).

Z hlediska času člení Strategie celoživotního učení ČR celoživotní vzdělávání do etap počáteční vzdělávání a další vzdělávání. Počáteční učení zahrnuje základní, střední a terciální vzdělávání. Po absolvování povinné školní docházky (obvykle se kryje se základním vzděláním) může být kdykoliv ukončeno vstupem na pracovní trh nebo přechodem mezi ekonomicky neaktivní obyvatele. Další vzdělávání probíhá po dosažení určitého stupně vzdělání, tedy po prvním vstupu vzdělávajícího se na trh práce. Může být zaměřeno na různorodé spektrum vědomostí, dovedností a kompetencí důležitých pro uplatnění v pracovním, občanském i osobním životě (Strategie 2007 online).

Koncept celoživotního vzdělávání by měl plnit určité funkce, jakými jsou: rozvoj osobnosti, posílení soudržnosti společnosti, podporovat demokracii a občanskou společnost, vychovávat a vést společnost k partnerství a spolupráci, zvyšovat zaměstnatelnost a konkurenceschopnost ekonomiky a prosperity společnosti (Palán 2006).

Celoživotní učení v rámci životní dráhy je spojeno především s obdobím dospělosti a stáří. Z psychologického hlediska se dospělý jedinec vyznačuje stálým a vyrovnaným chováním, myšlením i prožíváním. Machalová (2010)

popisuje psychicky dospělou osobu jako jedince s vyhraněnou totožností, který se svobodně rozhoduje, je nezávislý a tvůrčí, plně psychicky a sociálně zapojený a začleněný. Nepřetržitě a z vlastní vůle rozvíjí svůj potenciál v průběhu životní cesty, a to i v oblasti učení.

Dospělost lze rozdělit na tři etapy:

1. mladá dospělost (20 - 40 let). V této fázi fyzické síly člověka gradují, učí se a osvojuje si nové role a způsoby chování, vztahy k hodnotám je krystalizují, vrcholí proces morálního uvažování a upevňuje se emoční prožívání,
2. střední dospělost (40 – 50 let) je doba sociální zralosti a odpovědnosti. Člověk je na vrcholu sil a je schopný rozhodovat se samostatně, snaží se dosáhnout a udržet uspokojivou pracovní pozici a stabilizovat rodinné zázemí. V této fázi člověk zúročuje dosažené vzdělání v rámci své profese, ovlivňuje jeho samotného, profesní dráhu i spokojenost v osobním životě,
3. doba starší dospělosti (50 – 60 let) charakteristická dojmem vyrovnanosti a viděním souvislostí. Také se ale klesá energie a výkonnostní tempo, s blížícím se 60. rokem i proces vnímání a schopnost mechanicky se učit, avšak logické uvažování zůstává neměnné (Vágnerová 2005).

Definovat stáří není jednoduché, nicméně obecně se jedná o dobu po 60. roce života. Při nahlížení toto období je dobré si uvědomit, že i když pokles výkonnosti je rapidní, nemusí tomu být ve všech činnostech. Někteří si zachovají duševní i fyzickou svěžest do vysokého věku, u jiných jsou projevy stárnutí zřetelnější. Populace seniorů je velmi různorodá (Kalvach 2004).

4. Motivace a bariéry ve vzdělávání

Smyslem motivace, tak jak ji uvádí Plamínek (2007), je nenásilné vytváření pozitivního přístupu k dané věci, situaci. Pod termínem motivace je často označován jak samotný proces, tak i výsledek činnosti. Motivovat, tedy vyvolávat vnitřní pohnutky (neboli motivy), znamená působit na vnitřní svět člověka.

Motivace je jedním ze znaků efektivnosti procesu učení (Palán 2007). Potřeba učit se vzniká u člověka tehdy, když doposud získané vědomosti a znalosti mu neumožňují, nepomáhají se přizpůsobit a vyrovnat se s aktuální situací (Rabušicová 2008).

Motivace se obecně dělí na vnitřní a vnější. Vnitřní vychází přímo ze samotného jedince (naplnění cílů, přináší potěšení). Naproti tomu vnější motivace je výsledek působení vnějších tlaků, kdy jedinec např. vstupuje do vzdělávání, aniž by to bylo jeho osobní přání. Obecně platí, že motivace pro vstup do vzdělávání může být sycena paralelně z obou těchto zdrojů, avšak nejučinnější typem motivace je motivace vlastní, má výrazný vliv na zahájení, průběh i výsledek učení. (Rabušicová 2008).

Nízká pravděpodobnost úspěšného dosažení jakéhokoli cíle, včetně oblasti vzdělávání, motivaci snižuje. Ochtu aktivně dále pokračovat ještě více zpomalí bariéry, se kterými se jedinec setká, a které jsou pro něj nepřekonatelné. U nás se na dalším vzdělávání účastní menšina dospělé populace, takový je výsledek průzkumu vedeným M. Rabušicovou (2008).

Autorka ve své práci uvádí následující typy bariér:

a) situační (vnější) bariéry jsou charakterizovány nedostatkem vnějších impulzů ke vzdělávací aktivitě, vyplývají z aktuální situace jedince v daném čase. Mezi ně např. patří nedostatek peněz, vysoká nákladnost vzdělávání, časová zaneprázdněnost – pracovní, rodinná, volnočasová, špatná dopravní dostupnost,

b) osobnostní (vnitřní) typ překážek se vztahují k člověku samotnému, k jeho postojům a vnímání sám sebe. Jako příklad uveďme následující: přesvědčení, že vzdělání je součástí mladého věku, vlastní přesvědčení o dostatečnosti znalostí a dovedností pro výkon profese, malý zájem o osobní rozvoj cestou vzdělávání, demotivující zkušenosti ze školy, obava z návratu k učení nebo nedostatek motivace. Posledně jmenovaná bariéra je zřejmě nejdůležitější a významově přebíjí všechny výše popsané. Chybí-li motivace, ať osobní nebo profesní, fakticky nic dospělého člověka nedonutí zapojit se do procesu učení (Rabušicová 2008).

Rabušicová se k problematice bariér a motivace u vzdělávání dospělých vyjádřila následovně: „Obecně se dá konstatovat, že do vědomí české dospělé populace není zakomponována myšlenka vzdělávání v dospělém věku jako běžná součást života. Na druhou stranu se potvrzuje, že čím jsou lidé vzdělanější, tím více se dále vzdělávají“ (Rabušicová 2006, s. 15).

4.1 (Ne)účast dospělých ve vzdělávání

Účast dospělých na vzdělávání není automatická záležitost. Problematika nerovnosti v účasti dospělých ve vzdělávání není přehledná (Kopecký 2012). Zájem by se dle autora neměl obracet pouze na jednotlivce jako hlavní aktéry jejich osudu, ale je třeba se věnovat i širším souvislostem vzdělávání jako sociálního jevu. Ve společenském kontextu se jako velmi důležitá ukazuje úloha veřejných politik, zvláště pak politiky sociální. Vzdělávání hraje důležitou úlohu při stanovení diagnóz aktuálního vývoje společnosti. Kopecký (2012) dále konstatují, že realizace konceptu učící se společnosti limituje skutečnost, že nemalé procento lidí nemá zájem o další vzdělávání. Autor také rozebírá profesní skupiny postižené strukturální nezaměstnaností, stejně tak jako kategorii lidí označovaných jak málo kvalifikovaní. Dle autora se ve své pozici ocitli proto, že jejich často specifické a hluboké znalosti a dovednosti ztratily svou uplatnitelnost. Avšak malá ochota vrátit se do vzdělávacího systému se nemusí vylučovat s vědomím potřeby dalšího vzdělávání. Na vině bývá malá sebedůvěra

vyvěrající z prožitého traumatu. Zajímavě se jeví myšlenka, že skrze neúčasti dospělých ve zdělávání lze udržovat i posilovat třídní rozdíly. Také platí, že určitým způsobem realizované reformy vzdělávacích systémů jsou různě výhodné pro příslušníky rozličných vrstev (Kopecký 2012).

5. Charakteristika profesní dráhy

Pracovní zařazení a jeho proměny jsou významnou součástí životní dráhy člověka. I zde se zrcadlí jeho osobní vývoj (Růžička 1993).

5.1 Obecně o kariéře

Růžička (1993) charakterizuje životní dráhu jako člověkem uskutečňovaný, interpretovaný a prožívaný prostor života, který probíhá v podmínkách určité historické doby a v určitém ekonomickém, politickém, etnickém a kulturním uspořádání společnosti. Úspěšná životní dráha je taková, kdy člověk cítí uspokojení z prožitého. V jejím průběhu se prosazují cíle, které jsou odrazem toho, čeho by chtěl jedinec v životě dosáhnout. Jejich uspořádání je specifické a mají větší či menší váhu.

Životní dráha je naplněna životními událostmi, ty významnějšího charakteru mohou být tzv. předěly. Mají povahu jak pozitivní (manželství, pracovní postup) tak i negativní (zdravotní problémy, výpověď, rozvod). Stejně tak i reakce na ně bývají rozdílné, avšak jejich nezvládnutí může dlouhodobě i trvale změnit profil osobnosti jedince.

Část životní dráhy vázaná na pracovní zařazení tvoří kariéru. Pojmeme se rozumí postup v pracovním zařazení, případně vzestupná dráha vůbec. Jejím základem je ze sociologického hlediska přesun jedince z nižších pozic na pozice vyšší (Růžička 1993).

5.2 Cíle a formování osobnosti

V průběhu životní dráhy si každý jedinec volí různorodé cíle, které usiluje naplnit. Lze je shrnout do těchto oblastí: studijní a vzdělávací, pracovní a profesní, partnerská, sociální, naplňování volného času. Naplnění cílu je závislé na úrovni a přiměřené aktivitě.

Samotná osobnost je dána souborem skutečností, které se rychleji nebo pomaleji v průběhu života mění. Složkami profilující osobnost jsou tyto: biologická, kvalifikační, společenská, etická a duchovní a motivační.

Při zvažování životní dráhy z hlediska osobních předpokladů člověka je možné vydělit několik významných osobních kvalit (Růžička 1993):

- aktivita, tedy snaha cílevědomě uplatnit znalosti a dovednosti, získávat informace,
- ctizádost, resp. úsilí prosadit se, úspěšně řešit úkoly, být v popředí. Tato kvalita omezuje pohodlnost a posiluje odvahu.
- tvořivost, znamená cílevědomě zlepšovat způsob práce, nespokojenost s navyklým postupem,
- rozhodnost, znamená důraz a sebedůvěru ve vytyčování a prosazování cílů,
- vytrvalost, je cílevědomé usilování o dosažení stanoveného, trpělivé překonávání překážek,
- adaptabilita, tedy pružné zvládnání nových situací, aktivní překonávání stereotypů, setrvačnost v myšlení a jednání
- odolnost vůči zátěži, znamená zvládnání náročných situací, úkolů bez ohrožení nebo poškození zdravotního stavu, bez výrazných negativních změn v jednání a prožívání.

5.3 Profesionální kariéra

Na úvod kapitoly by bylo vhodné vymezení pojmu profesionální dráha, které bude vycházet z dostupné odborné literatury.

Pohled na definici se bude snažit zohlednit vnímání povolání a zaměstnání. Vývoj společnosti vedl k diferenciaci profesních činností a tak vznikl institut povolání. Při úvahách o člověku ve společnosti musí být brán zřetel i na jeho sociální postavení, které je formováno, mimo jiné, i zastávaným povoláním. Povolání pro jedince znamená zajištění si existence, které se posléze zformovalo do podoby zaměstnání (Havlová 1996). Zaměstnání popisuje aktivitu, kterou se „zaměstnáváme“, zabýváme a díky ní si vyděláváme na živobytí. Povolání je v tomto ohledu širším pojmem, není pouze o „zaměstnávání se“, ale o tom, že jsme k něčemu povoláni, volání (Špok online 2012). V současném pojetí je povolání bráno jako ekonomická aktivita spojená s výkonem povolání v organizaci, společnosti, a to na základě smlouvy mezi zúčastněnými stranami, smlouvu je tak jasně dána pozice obou stran ve společnosti (Havlová 1996).

Průcha hovoří o profesní dráze jako o sledu povolání, konkrétně vykonávané profesní činnosti v průběhu života člověka. Profesní dráhu pak předchází dráha vzdělávací (Průcha a kol. 2009). Profesní činností je myšleno povolání podložené odbornou přípravou, které je následovně realizované v zaměstnání (Maříková 1996).

„Kariéra znamená vždy sekvenci pozic, prací nebo profesí“ (Růžička 1993, s. 132). Představuje specifický postup pracovníka v rámci organizace a širší společenské struktury, přičemž i zde člověk uplatňuje různé priority.

Význam profesní kariéry spočívá v tom, že zobrazuje jednání a prožívání jedince v procesu pracovního zařazení, které určuje kvalitu života (Růžička 1993).

Snad každý z nás alespoň jednou vynaložil úsilí ovlivnit profesní kariéru. Dle Růžičky (1993) hrají roli následující požadavky: odhad vlastních znalostí, dovedností, zájmů a výkonového potenciálu; určení možností kariéry a vytvoření reálného plánu postupu; příprava pro stanovenou cílovou pozici, speciální zkušenosti a výcvik.

Je důležité podotknout, že kariéra úzce souvisí se vzděláním, zejména s přípravou na středních a vysokých školách. Některé školy, hlavně vysoké, usnadňují svým absolventům start do profese, díky svému profilu a pověsti.

Profesní kariéru lze brát jako důsledek dílčích správných rozhodnutí a akcí ve správnou dobu (Růžička 1993).

Profesní dráha je druhou základní složkou životní dráhy, patří k nejzákladnějšímu životnímu cyklu, na který mají vliv sociální, ekonomické a historické aspekty. Působení těchto faktorů rozdělují samotnou životní dráhu na období ekonomické aktivity, etapy jemu předcházející a po něm následující. Rovněž období ekonomické aktivity lze dělit na jednotlivé fáze, kterými jsou: příprava na povolání, volba povolání, upevnění se v profesi, profesní postup vedoucí k nejvyšším výkonům a postům, hodnocení nabytých zkušeností, uplatnění zkušeností v důchodu a „profesní prázdno“ (Nový 1989).

Nicméně nastíněné schéma profesní dráhy prochází podstatnými změnami, a to v důsledku vlivu minimálně dvou důležitých běžně se vyskytujících okolností:

- změna profese, která zahrnuje jednak jiné zaměstnání, jiného zaměstnavatele, ale zejména změna samotné profese jako takové,
- vysoká četnost a různorodost profesí, ze které vyplývají poměrně značné rozdíly v povaze pracovní činnosti a rytmus vývoje dané profese. Je velký rozdíl ve vykonávané profesi např. prodavač, jakožto rutinní práce, nebo vojáka, kde je služební postup přesně vymezen (Nový 1989).

Profesní dráhy a jejich jednotlivá rozlišení velmi úzce souvisí se vzděláním a kvalifikací, jež patří k hlavním faktorům přípravy na povolání. Východiskem profesní dráhy lze považovat ukončení na její přípravu, která je vyjádřena osvědčením opravňující osobu vykonávat tu či onu práci. Výchozí profese je prvním profesním uplatněním, další profesní postup probíhá dvěma směry, a to jako vývoj odborný (zvýšení kvalifikace), nebo jako vývoj funkční (postup na vyšší rozhodovací pozici). Oba směry spolu samozřejmě vzájemně souvisí, odborný postup vede k vyšším pravomocem, a vyšší pozice zase předpokládá vyšší odbornou znalost. Samotné rozlišení odborné a funkční pozice automaticky neznamená kvalitu a společenský význam pracovního výkonu (Nový 1989).

Při posuzování profesních drah má důležitou hodnotu rozdílná dynamika profesního vývoje, tedy zda jde o zvolenou profesi stacionární nebo spíše kariéerní (Nový 1989).

5.4 Vzdělávací dráha

Vzdělání je samo o sobě důležitou částí života a proto rozhodování v této oblasti by mělo být stejně tak důležité. Obecně platnou rovnicí by mělo být: čím vyšší dosažené vzdělání, tím lepší uplatnitelnost na trhu práce. Neslouží pouze jako nástroj k získání zaměstnání, ale také jako prostředek dosažení určitého společenského statusu, popřípadě jako způsob, jak se vyhnout nezaměstnanosti. V současnosti mnoho lidí pracuje v jiném oboru, než který původně vystudovali, vztah mezi studiem a zaměstnáním není už tak propojený, jak tomu bylo před desítkami let.

Volba střední nebo vysoké školy nezávisela v naší zemi pokaždé na rozhodnutí dítěte nebo rodičů. Máme zde samozřejmě na mysli předlistopadový socialistický režim, který měl toto rozhodnutí v plné kompetenci. Pokud měl člověk s režimem problém, jeho šance na studium byla „nulová“, což se bohužel vztahovalo na celou jeho rodinu, pokud ji měl (Možný 2002). Žáci byli ke studiu přijímáni na základě pevně stanovených počtů a vzdělání bylo bezplatné. Vzdělanost u nás začala stoupat spíše v 70. a 80. letech. Po roce 1989 je systém vzdělávání, spolu s celou společností, změnil (Kreidl 2008).

Velmi často o směru životní dráhy člověka rozhoduje volba budoucí profese, a proto je důležité její přípravu nepodceňovat. Znovu se musíme vrátit k již zmíněnému porovnání: kvalitní vzdělání a intenzivní průprava člověku zajistí možnost většího uplatnění se na trhu práce, profesního růstu nebo získání společenského postavení (Buriánek 2003).

Volba povolání nebo její samotné přípravy zpravidla odpovídá jednomu z následujících schémat:

- Volba orientovaná na přání rodičů, jiných důležitých dospělých osob, nebo na základě náhodných vnějších faktorů. Osobní sklony a zájmy nejsou brány v potaz, jedinec se pasivně podřizuje.
- Rovnováha. Ačkoliv má člověk určité přání a představu, jedná se spíše o širší rámec, než o konkrétní povolání. Profese se volí později nebo na základě tlaku okolí.
- Volba profese vychází z osobního plánu jedince, založeného na předem promyšlených cílech, kterých chce jedinec v životě dosáhnout (Farková 2002).

I proces samotného rozhodování se řídí určitými pravidly, která lze zobecnit. Teorie rozhodování má tyto čtyři pravidla:

- 1) Alternativy: zaměřit se na hledání všech možných řešení
- 2) Následky a souvislosti: laicky řečeno, probrat všechna pro a proti
- 3) Informace: vždy je dobré mít o daném řešení co nejvíce informací
- 4) Plán: vytvoření detailního plánu realizace rozhodnutí, tedy toho co bude nutné udělat, jak reagovat, postupovat a pokračovat v případě překážky (Mezera 2008).

Obecně se dá říci, že člověk si volí profesi takovou, ve které může uplatnit a rozvíjet své vědomosti a dovednosti. Vzdělávání může ovlivnit zaměstnanost i zaměstnatelnost. Standardizované a specializované vzdělání orientované na profesní vzdělávání usnadňuje vstup na pracovní trh, jelikož budoucí zaměstnavatelé přesně znají kvalifikaci uchazeče (Chaloupková 2010). Vzdělávání a učení dotváří u dospělého člověka hodnoty a pomáhá mu se realizovat. Hlavním výsledkem vzdělávacích aktivit nejsou pouze znalosti a dovednosti, ale v první řadě zlepšení kvality života, schopnost tvůrčího myšlení, prohloubení nezávislosti, rozšíření kompetencí, upevnění sebekontroly a psychická pohoda (Šerák 2009).

5.5 Období životní zralosti

Zkoumaný vzorek respondentů lze zařadit do období životní zralosti. Zralost je provázána konečným naplněním osobních cílů a jakousi definitivou společenského a pracovního postavení. Období je provázáno profesionální zručností, mohou se objevovat nadměrné stereotypy v myšlení i v práci a první známky stagnace ve výkonnosti. Pokles fyzických i psychických sil je i patrný subjektivně. Je kladen důraz na serióznost v jednání a ve vystupování a také na jistotu. To ovšem nevyklučuje možnost pracovního a společenského vzestupu.

Období životní zralosti je provázáno dvěma naprosto odlišnými procesy. Zatímco jedna skupina osob, zpravidla manažeři, obchodníci, politici, lékaři atd., dosahuje v tomto období největšího vlivu a postavení, včetně ekonomického zajištění, druhá skupina, většinou řadoví zaměstnanci, se v tomto období potýká s řadou problémů. Jejich základem je již zmíněný pokles sil fyzických i duševních, což může vést k vážnějším zdravotním selháním. Výsledkem mohou být nižší příjmy, tedy horší ekonomické zajištění, a nepříznivé emocionální reakce (lítost, zklamání, nedostatečné využití příležitostí v minulosti, celková skleslost atd.).

Představa kariéry spojené s výkonem a osobním úsilím postupně slábne. Člověk se orientuje na udržení dosažených pozic. (Růžička 1993).

Je poměrně důležité sladit oblast osobního a pracovního života, jelikož tímto způsobem lze životní spokojenosti dosáhnout. Věk a vzdělání k životní spokojenosti také patří. Obecně se dá říci, že méně vzdělaní lidé bývají méně spokojeni, a co se věku týče, spokojenost s přibývajícím rokem klesá. Avšak většinou dávají lidé přednost spokojenosti v osobním životě před pracovním. Situace, se kterými se musíme vyrovnat, je mnoho. I tak např. nástup do nového zaměstnání nebo jeho ztráta patří mezi události, které mohou mít vážný dopad na fyzickou i psychickou stránku člověka a posléze i na jeho zdraví (Hamplová 2004).

Praktická část

6. Cíl průzkumu

Bakalářská práce si klade za cíl zachytit význam, který respondenti přisuzují svému vzdělání, zdali a jakým způsobem získané vzdělání ovlivnilo směr jejich profesních drah, jejich kariér.

Tento význam bude zjišťován na základě učiněných rozhodnutí vybraného vzorku respondentů.

Důležitou roli hraje též i forma výběru, zda se jedná o případ, který je nám dostupný, nebo alternativa cílového a teoretického výběru. V rámci teoretického výběru lze postupovat cílově, ale cíl je též definován teoreticky. Takto vybraný případ se stává relevantním pro výzkum. Vhodně vybraný vzorek respondentů pro potřeby výzkumu nám tedy následně zvyšuje věrohodnost a pravdivost (validitu) výsledku (Kubátová 2006). Je též důležité vytvořit teorii zakotvenou v datech, držící se každodenní reality a odvozenou z různých dat.(Kubátová 2006). Zakotvená teorie je odvozena z procesu zkoumání jevu, který reprezentuje. Získávání údajů, informací, jejich následná analýza a samotná teorie se vzájemně doplňují. (Miovský 2006).

Ve vztahu k zakotvené teorii hovoříme o čtyřech základních požadavcích

- shoda
- srozumitelnost
- obecnost
- kontrola

Mezi důležité pojmy patří tzv. významové jednotky. Významovou jednotku chápeme jako určitý úsek textu, jenž je nositelem nějaké informace. Pod pojmem kódování v kontextu zakotvené teorie pak rozumíme operace, pomocí nichž jsou zjištěné údaje analyzovány. Hranice mezi jednotlivými typy kódování nejsou přesně vymezeny a v praxi je běžné přecházení z jednoho typu do druhého a zpět (Miovský 2006).

Rovněž je důležité zaměřit se na pozadí těchto rozhodnutí, respektive důvody voleb. Proto budou zkoumány motivy i bariéry, které rozhodnutím předcházely. Šetření by mělo prokázat, do jaké míry vzdělání, a zdali vůbec, ovlivňuje samotný vývoj profesní kariéry.

Jelikož je profesní dráha jedním z aspektů dráhy životní, má tedy vývoj a průběh kariéry na životní dráhu značný dopad, a svou měrou určuje i kvalitu života.

Práce je pojata formou případové studie. V rámci kvalitativního přístupu je zvolená forma základním a jedním z nejrozšířenějších typů výzkumu. Případová úroveň klade důraz na komplexní povahu zkoumané skutečnosti a zohledňuje souvislosti jednotlivých oblastí, kterých se zkoumaný problém dotýká, včetně historicko-biografického pozadí. Výsledky případové studie pak mohou pomoci lépe porozumět jednotlivým vztahům a celkovým souvislostem (Miovský 2006).

Výzkum si neklade za cíl výsledky zobecňovat na celou populaci. Je důležité přemýšlet lokálně a v daných souvislostech.

V souvislosti s cílem byla stanovena následující výzkumná otázka: Jaký význam a vliv má vzdělání na průběh profesní kariéry jedince?

Takto obecně formulovanou otázku jsem rozdělil do dílčích podotázek, které pomohou s lepší orientací ve zkoumané problematice.

1. Jaký vliv měla volba vystudované školy při vstupu na pracovní trh? Co, nebo kdo volbu školy nejvíce ovlivnilo?
2. Jaký vliv mělo Vámi dosažené vzdělání na průběh vykonávané profese? Pomohlo Vám vzdělání zaměstnání si udržet/neudržet? Pomohlo/nepomohlo Vám vzdělání při postupu?
3. Požadoval po Vás zaměstnavatel další profesní vzdělání? Vzdělával jste se z vlastní iniciativy?
4. Ovlivnilo vzdělání a vzdělávání Vaší profesní spokojenost, kvalitu života?

6.1 Zkoumaný vzorek

Výběr výzkumného vzorku probíhal účelově, záměrně, a vycházel z daného stratifikačního hlediska, tedy věku. Metoda záměrného výběru patří k nejpoužívanějším metodám výběru kvalitativního výzkumu. Jedná se o postup cíleného výběru účastníků, kteří zvolené kritérium splňují a jsou ochotni se do výzkumu zapojit (Miovský 2006).

Zkoumaný vzorek je složen s pěti mužů ve věku od 40 do 55 let. Čtyři respondenti mají vysokoškolské vzdělání, jeden je středoškolsky vzdělaný.

Panu Michalovi je 53 let, ženatý, dvě děti. Získal akademický titul Ing. a v současné době pracuje na pozici asistenta manažera pobočky středně velké zahraniční společnosti.

Pan Radoslav má se svou manželkou rovněž dvě děti a je čerstvým padesátníkem. Pracuje na pozici zástupce ředitele městské policie v místě bydliště a je držitelem diplomu s titulem Bc.

Pan Stanislav je nejmladším členem zkoumané skupiny, je mu 41 let. Má dvě děti a je rovněž ženatý. Vystudoval magisterský i postgraduální program, je tedy vlastníkem titulu Ing. i MBA. Pracuje jako ekonomický ředitel v pobočce zahraniční firmy.

Pan Jaroslav je středoškolsky vzdělaný. Je mu 51 let, s manželkou mají syna a pracuje v zaměstnaneckém poměru jako elektrikář.

Panu Josefovi je 48 let a také má jedno dítě. Není ženatý, ale s partnerkou a matkou svého dítěte žije. Vykonává profesi účetního auditora a je majitelem diplomu s titulem Ing.

6.2 Technika průzkumu

Pro práci byla použita varianta životního příběhu, nebo také životní historie, která bere v úvahu různé aspekty, tedy např. doba, vliv rodiny. Naznačené širší souvislosti jsou důležité pro zodpovězení výzkumné otázky. Výchozím materiálem pro zpracování studie byl vypracovaný životopis.

S ohledem na téma bakalářské práce jsem zvolil kvalitativní výzkum formou hloubkového, polostrukturovaného rozhovoru, který mi zaručil důkladněji prozkoumat výzkumný problém a také osobnější přístup k respondentům. Polostrukturovaný rozhovor je nejrozšířenější metodou interviewu, řešící a kompenzující nevýhody plně strukturovaného a též nestrukturovaného rozhovoru. V rámci této techniky dochází k vytvoření schémat a jsou stanoveny okruhy otázek, ve vztahu k tazateli závazné. Je též možné volit pořadí jednotlivých okruhů (Miovský 2006). Tato technika tedy umožňuje otázky měnit, ve vztahu k maximalizaci výtěžnosti interview a též zohledňující osobní charakteristiku respondenta (Miovský 2006). Rovněž byl kladen důraz na osobní názor jednotlivého respondenta na problematiku.

Kvalitativní přístup mi pomohl podrobně se seznámit s názory respondentů na zkoumanou otázku, také mi poskytl osobní údaje, tedy to v čem se každý z nás liší, co prožívá a dle čeho se řídí. Výhodou přístupu je i přímý kontakt mezi výzkumníkem a respondentem, porozumění respondentových názorů a myšlenek.

6.3 Sběr dat

Sběr dat probíhal necelé dva měsíce, bylo žádoucí a nutné přizpůsobit se pracovnímu a volnočasovému režimu dotazovaných. Původním záměrem bylo vybrat pouze vysokoškolsky vzdělané respondenty, ale po zvážení možností a k přihlídnutí k tomu, že hlavním výběrovým faktorem byl věk, jsem do zkoumaného vzorku zahrnul i jednoho středoškolsky vzdělaného respondenta.

Každý z respondentů byl na začátku seznámen s výzkumným problémem, včetně okruhu otázek, které mne zajímaly. Také jsem všechny respondenty požádal o souhlas s nahráváním, což ve většině z nich zpočátku vyvolalo ostych, který se ale v průběhu hovoru vytratil. Všichni vybraní muži se snažili být ze začátku velmi struční, a proto museli být mnou často pobízeni, aby danou odpověď více rozšířili.

Rozhovory byly nahrávány a následně přepsány. Obsah rozhovoru byl zachován, slovosled, odmlky, nespisovná i hovorová čeština.

6.4 Metoda zpracování dat

Mezi nejdůležitější části empirického šetření patří analytické a interpretační postupy. K pochopení problematiky zkoumaného jevu mi byla nápomocna dostupná prostudovaná literatura a poté i samotná analýza, v jejímž průběhu se porozumění zkoumaného problému postupně prohloubilo.

Zpracování dat probíhalo nejprve přečtením prepisů audiozáznamu, několikrát po sobě, a následovala redukce informací, tedy označení těch částí rozhovoru, které se přímo vztahují ke zkoumaným otázkám. Na tyto vybraná data byla použita metoda vytváření trsů, jakožto hlavního strategického postupu kvalitativní analýzy. Metoda vytváření trsů slouží k seskupení a konceptualizaci výroků do skupin. Tyto trsy (skupiny) vznikají na základě vzájemné podobnosti. Základní princip je založen na srovnání a agregaci dat s tendencí k hierarchizaci (Miovský 2006). Metodou tedy vznikly skupiny vytvořené na základě podobnosti mezi zkoumanými jedinci, včetně obecněji formulovatelných kategorií. Zařazení do dané kategorie určují opakující se znaky. V našem případě je podobností myšlen tematický překryv, jakožto společný znak identifikovaných jednotek v trsech. Analytický postup je zaznamenán prostým výčtem identifikovaných kategorií, který se obvykle doplňuje o autentické výroky. Jednotlivé kategorie jsou naznačeny níže v textu v kapitole výpovědi jednotlivých respondentů a to podtržením textu.

Přepsané rozhovory všech respondentů jsou součástí samostatné kapitoly práce, umožňuje mi to počet respondentů a akceptovatelná obsáhlost jednotlivých rozhovorů.

6.5. Analýza a interpretace dat

Jak již bylo zmíněno v předešlé kapitole, byly analýzou zjištěny následující kategorie:

1. Volba povolání

Co se vlivu na výběru školy týče, jasně dominuje prostředí rodiny a místa bydliště. Postoj rodičů ke vzdělávání až na jednu výjimku, odpovídá době, s dětmi o vzdělání nediskutovali, nepodporovali. Buď za ně vybírali sami, nebo po nich požadovali splnění jejich očekávání.

Zvolený obor studia znamenal konkrétní výkon profese u třech dotázaných. U jednoho respondenta zvolený obor význam neměl, sama vybraná střední škola byla bez zaměření a následně byla nutná specializace, a to návazným studiem na vysoké škole. Jeden respondent si určil studijní obor, který po dokončení studia s následně vykonávanou profesí již shodný nebyl.

2. Vliv vzdělávacího procesu na průběh kariéry

Touto kategorií je myšlen dopad, vliv a působení získaného vzdělání při vstupu respondenta na pracovní trh, včetně jeho následovného působení na trhu práce. Kategorie v sobě také zahrnuje rozhodnutí o aktivním nebo pasivním postoji ohledně dalšího profesního vzdělání.

Vliv vzdělání na průběh kariéry se různí. Pro někoho bylo zpočátku profesní dráhy dosažené vzdělání dostačující, o zaměstnání se nebál. Pro jiného respondenta bylo při následné změně profese nedostatečné a kvalifikaci si studiem zvýšil. Dalšímu pomohlo dosažené vzdělání uplatit se nejen v oboru, ale i si pozičně polepšit. Šetření také ukázalo na skutečnost, že jedinec musí počítat s určitou časovou prodlevou při uplatnění se na trhu práce a to i s dosaženým vysokoškolským vzděláním a také na nutnost a důležitost přizpůsobení se vzniklým a měnícím se okolnostem jednotlivých profesních kariér.

3. V oblasti profesního vzdělávání se rovněž názory různí. Byla zde zaznamenána vlastní iniciativa, s cílem si pozici upevnit, profesně „nezakrnět“, získat vyšší platové ohodnocení. Byl zaznamenán i požadavek

ze strany zaměstnavatele, a to v rámci firemní kultury. Některým profesím, např. policistům, je profesní vzdělávání dáno ze zákona. Pro jiné např. pro podnikatele, je to přímo nutností, otázka existence samotného výkonu povolání. Požadavek ze strany zaměstnavatele byl praktikován i formou doporučení, jakýsi signál toho, že se s daným zaměstnancem do budoucna počítá.

Výzkum ukázal dvě odlišné skutečnosti, ne vždy se vyplatí být spokojený s dosaženým stupněm vzdělání, zvláště v případě výkonu vysoké pozice. Právě z důvodu neaktivní účasti na dalším vzdělávání lze o místo přijít, je tedy důležité plánovat a počítat opravdu se všemi možnostmi. Na druhé straně, jsou určité druhy profesí, kde je zapotřebí počítat s delší dobou procesu vzdělávání se, než ji budete moci aktivně vykonávat.

4. Vliv na mimopracovní život a postoj vůči vzdělání samotnému

Prakticky všichni respondenti se shodují ohledně vlivu profesní spokojenosti na celkovou, životní spokojenost. Na zajištění určité kvality svého života. Vždy se snažili zohlednit při rozhodování, ať už změny zaměstnavatele, samotné profese nebo zvyšování si kvalifikace, rodinu, jejich materiální zajištění. Zajímaví je ještě jeden poznatek, a tím je vlastní přístup ke vzdělání, který předávají svým dětem a je přesně opačný, než ten, který byl předáván jim samotným. Snaží se vést vůči dětem liberálně založený přístup, jehož základem je podpora, komunikace a diskuze. V čem se rovněž shodují, je ukončené středoškolské studium, tedy maturita, a znalost alespoň jednoho cizího jazyka.

Jedním z předpokladů bylo, že průběh profesní kariéry zásadně ovlivní sametová revoluce, ale to se nepotvrdilo. Reakce respondentů byly různé, odrážely spíše jejich povahu. Jeden situace využil a vycestoval, druhý přišel o možnost praxe, ale také ze situace těžil, protože nastoupil na vysokou školu, jinému respondentovi to bylo dokonce „jedno“. Pouze jednomu respondentovi převrat zásadně změnil směr kariéry. V rámci restrukturalizace organizace o práci přišel a ve svém oboru se již neuplatnil.

6.6 Výpovědi respondentů

Pan Michal

Pocházím z úplné rodiny, otec byl voják z povolání a matka učitelkou na místní základní škole. Vystudoval jsem střední vojenskou školu leteckého personálu v Prešově a potom vysokou vojenskou školu v Košicích, kterou jsem ukončil získaným titulem Ing.. Jaký byl důvod výběru zrovna tohoto oboru? Odmala jsem měl k němu blízko, tatínek byl sám vojákem, ale jako kluk bylo mým snem stát se pilotem stíhacího letounu a způsob jak toho dosáhnout znamenal vstoupit do armády.

O kariéru mi v té době ještě nešlo, chtěl jsem se jenom prohánět v letadle, a stejně laxně jsem přistupoval i ke studiu na vysoké škole. V té době mi nedocházelo, jaké mám vlastně štěstí, tehdejší režim neumožňoval každému studovat, a až nyní mi dochází, jak moc se naši (rodiče), musely zapřít. Do strany nikdy nevstoupili, to by bylo proti jejich přesvědčení, ale na druhou stranu ani nevybočovali, nedělali problémy, chtěli mít klid pro sebe a hlavně pro nás, děti. Na vysokou mě donutila jít mamka, myšleno s nadsázkou. Neustále mi vštěpovala do hlavy, jakou váhu má diplom a získaný titul. V té době jste opravdu byl „pan někdo“, jak po stránce pracovní, ale hlavně po stránce společenské. Samotnému mi to došlo po ukončení vysoké školy, dokonce jsem byl sám na sebe pyšný. Pilotem jsem se nakonec nestal, v průběhu studia by doktoři diagnostikovali drobnou oční vadu, která mě z této pozice vyloučila. Do útvaru jsem nastoupil díky titulu na pozici nižšího důstojníka, a nemusel tak začínat od začátku. Časem mi byla nabídnuta možnost doktorského studia, ale tu jsem s ohledem na rodinu odmítl. Samotná práce v tehdejší armádě nebyla složitá a náročná, v porovnání se současností. Pokud bych to měl přirovnat k dnešnímu pojetí, jednalo se o činnost odpovídající střednímu managementu. Dneska byste musel být asi vrcholový manažer, abyste měl ty samé kompetence, co já v té době. Co se dalších aktivit (vzdělávacích) týče, ty vyplývaly ze samotné profese. Povinně se jezdilo na cvičení, jehož hlavním záměrem bylo zvýšení fyzické kondice, učení se bojových taktik, zkrátka udržení stavu bojové

připravenosti. Osobně mi to přišlo zbytečný, nejmíc mi vadila doba jejich trvání a četnost. Pomalu každý druhý měsíc jsem byl na více jak týden pryč. Nicméně práce jako taková mě bavila a naplňovala, žili jsme si na dobré úrovni, nic extra, ale rozhodně jsme neživořili.

Rok 1989 mě po pracovní a potažmo i po osobní stránce velmi zklamal, každý byl pln očekávání a nadšení, a já se strásl o místo. Počet členů v armádě se začal snižovat, nebyl důvod a ani peníze na její provoz v rozsahu a velikosti, jakou měla. Nabídli mi práci na útvaru v jiném městě, a to jsem po důkladném zvažování s manželkou odmítl. Jistou útěchou mi bylo odstupné, které mi bylo po určitou dobu vypláceno, takže po finanční stránce jsme tolik netrpěli, a já získal čas na přemýšlení co dál, nemusel jsem si hledat práci z měsíce na měsíc. Růžově jsem svou další kariéru neviděl, vysokoškolský diplom mi byl v tu chvíli na nic, s vysokou vojenskou se uplatníte fakticky jen v armádě. Naštěstí jsem měl čas, a pokusil se spolu s manželkou vymyslet, jak u nás doma říkáme, „strategii“.

Dnes bych do podnikání nešel, ale tehdy mi to přišlo jako dobrý nápad. Na živnostenský list jsem podnikal více jak deset let. Příjmy byly solidní, dle očekávání, naše životní úroveň se výrazně nesnížila, což bylo pro mne jako živitele rodiny, důležitým motivem. Nijak zvlášť mne ale práce nenaplňovala, myslím po profesní stránce. Přišlo mi to dost hektický, na mě až příliš aktivní., orientace v oblasti živnostenského zákona, účetnictví, odvodů a poté i pracovního zákona byla nutnost. A já nejsem rád, když mě někdo do něčeho nutí. Některé vyhlášky a nařízení se měnily z roka na rok, a já začínal mít pocit, že nedělám nic jiného, než že se věnuju papírování. Jediným pozitivem pro mě bylo, teda kromě materiálního zajištění rodiny, že jsem se naučil hodně dobře pracovat s programy Office balíčku, což dělá dodnes problémy nejen mým vrstevníkům. Toto období bych zakončil větou: má představa kariéry byla jiná.

Práci jsem si nehledal, ale vypsané výběrové řízení ve firmě, kde jsem měl jednání, mě nenechalo klidným. Velmi záhy po poslání životopisu jsem absolvoval přijímací pohovor a byl doporučen do dalšího kola, které vedl můj budoucí nadřízený. O peníze a výhody mi ani tak nešlo, byť byly velmi

slušné, ale zjistit, že schopnosti získané v armádě, mám na mysli vedení lidí, strategicky přemýšlet, rychle se rozhodovat, doplněné diplomem, můžu uplatnit i mimo ni. Svou roli sehrála i podnikatelská činnost, kterou jsem prokázal, byť z donucení, schopnost aktivně hledat informace, učit se jim a prakticky je užívat, naučil se jednat s lidmi, řešit konfliktní situace a pracovat pod tlakem. Dlouho jsem se nerozmýšlel, ani dojíždění (cesta do a z práce zabrala celkem čtyři hodiny denně) mě neodradila. Podnikání mě hlavně z důvodu rostoucí konkurence stálo čím dál tím více sil, a já chtěl sám sobě ještě něco dokázat.

Pozici manažera jsem vykonával po dobu šesti let, i když se jednalo někdy o dost náročnou práci, pracovní mě uspokojovala. Protože se jednalo o zahraniční firmu, jejíž firemní kultura byla odlišná od té české, musel jsem se povinně účastnit organizovaných seminářů, přednášek a školení. To mi problém nedělalo, cítil jsem se na vrcholu sil, a z času věnovaného kariéře, jsem chtěl vytěžit maximum.

Zřejmě to ale nestačilo, nevím, možná jsem usnul na vavřínech, byl si až příliš jistý svými kvalitami a přínosem. Před mými padesátinami mi byla nabídnuta jiná pozice, pochopitelně nižší a tomu odpovídající peníze. Na moje místo měl být dosazen chlapík, který se ode mě lišil titulem navíc, MBA. Emoce byly silnější než rozum a já nabídku zbrkle odmítl, tak to hodnotím dnes. Po dalším titulu bych se asi nehonil, ale odmítnout pozici, i za cenu nižšího příjmu, byla prostě neuváženost.

Hledání zaměstnání na prahu padesátky je v dnešní době nadlidský výkon. Rok jsem byl veden v evidenci úřadu práce, na zařazení do rekvalifikačního kurzu jsem nesplňoval podmínky dlouhodobě nezaměstnaného. Panika se ale nedostavila a vykonával alespoň různé brigády, zejména sezonní a placené na ruku. „Manuální práce byla kupodivu příjemná změna, člověk vypne, oddělá si co má a jde domu. Zhruba v polovině roku 2011 se otevírala v místě mého bydliště nová firma zaměřená na výrobu komponentů pro automobilový průmysl, kam jsem samozřejmě zaslal životopis odpovídaje na poptávku pozice vedoucího výroby. Finančně bych si oproti předchozímu zaměstnání pohoršil, ale na výběr jsem moc neměl. Požadavky

na vzdělání, jazyk a počítačové znalosti jsem splňoval, i tak zde malá obava byla, a tou byl můj věk. Naštěstí se jednalo o společnost, která si spíše cenila praxi a zkušenosti, kterou jsem měl. I zde jsem absolvoval školení spojená s firemní kulturou, tedy školení zaměřená na asertivní chování, zvládání stresu, komunikaci, vedení lidí atd.

Ve společnosti pracuji dodnes, jen na jiné pozici, vypracoval jsem se na pozici asistenta manažera společnosti. O své kariéře jsem přemýšlel již dříve, ale v současnosti zaujímám stanovisko „ne tak vysoko.“ Dlouholetá praxe a můj současný věk mne drží „při zemi“. Na další profesní postup ve společnosti již nepomýšlím. Znamenalo by to nutný zisk titulu MBA, na který nemám chuť a vlastně ani finanční prostředky. Nemám potřebu se dále vzdělávat, tedy konkrétně formálně se vzdělávat. Jiné formy mi nevadí, jsou součástí mé práce a společnosti, ve které pracuje.

Získaný vysokoškolský diplom, znalost angličtiny a především získané zkušenosti, jsou mými nejsilnějšími zbraněmi uplatnitelnosti na trhu práce. S odstupem má pro mě vysokoškolský diplom stále velký význam, ale vnímám jej spíše jako osobní záležitost, ve smyslu dosažení určitého cíle. Nemůžu říci, že se s titulem lépe uplatníte na trhu práce, mám i negativní zkušenost. Ano můžete, ale nemusíte.

Ohledně dětí, tak ty jsem nikdy do ničeho nenutil, netlačil. Základem je ovšem maturita, a je jedno, jestli studují strojařinu nebo ekonomiku, záleží na nich, jaký obor si zvolí. Druhou důležitou věcí jsou jazyky, k tomu byly vedeny od základní školy. Každému z dětí jsme zaplatili po dosažení 18 let dvoutměsíční studijní pobyt v zahraničí, zemi si vybírali sami. Studium na vysoké škole jsem nechal na jejich rozhodnutí.

Pan Radoslav

S rodiči jsem vyrůstal na venkově, kde oba pracovali v místním zemědělském družstvu, otec jako traktorista a matka jako ošetřovatelka zvířat. Moje volba vyučit se a pracovat jako opravář zemědělských strojů byla silně ovlivněna místem bydliště a povoláním rodičů. O ničem jiném

jsem ani nepřemýšlel, se zvířaty a stroji jsem byl v každodenním kontaktu, a uvažovat o profesní dráze...rodiče mne k tomu nevedli. K práci mi výuční list stačil, takže jsem ve studiu nepokračoval, tak mi to tenkrát stačilo a vyhovovalo.

Změna přišla s rokem 1989, kdy jsme se odstěhovali do města (na popud manželky), a já musel hledat jiné pracovní uplatnění. Nejprve přišla práce číšníka, kde mi výučák stačil, ale musel jsem se zapracovat. Dnes by to tímto způsobem nešlo, porevoluční doba byla alespoň ze začátku v tomto ohledu daleko...no benevolentnější. Manuální práce mi nevadila, byl jsem zvyklý. Denní kontakt se zákazníky mě bavil, ale taky jsem si uvědomoval, že ji nemůžu dělat dlouho. Výše měsíčního příjmu nebyla stejná, nejvíce to bylo znát v období zimy, naopak nejlépe se mi vedlo v létě.

Mít stabilnější práci a stabilnější příjem byl hlavním důvodem, proč jsem začal hledat jiné zaměstnání. Podal jsem si přihlášku do řad městské policie, která tehdy nabírala, i když bych se nestal státním zaměstnancem (městskou policii zřizuje dané město), samotná profese mne oslovila. Podstoupil jsem 6-ti týdenní výcvik, jehož součástí byly fyzické testy, psychologické testy, zacházení se zbraní, střelby, ukončený získáním zbrojního pasu. Zpočátku to bylo těžké, byla to práce nejen fyzická, ale i duševní, se kterou jsem se až doposud nesešel. Ale naplňovala mne.

Co se profesního vzdělávání týče, to k této práci patří, resp. je dáno zákonem. Znalost trestního zákona, přestupkového zákona, spolu s vyhláškami, které vydává samo město, bylo a jsou k výkonu nezbytné. Bral jsem to jako součást práce, takže negativní postoj jsem k tomu neměl, naopak. Také je vyžadováno např. složení zkoušky k získání osvědčení strážníka bez ohledu na délku praxe, účast na kurzech střelecké a kondiční přípravy, jazykových kurzech (rozdělených dle úrovně), kurzech počítačových znalostí. Rovněž se pořádají krátkodobé kurzy zaměřené na řešení přestupkových řízení v rámci působnosti městské policie, na eliminaci domácího násilí, vyhodnocování a kontrola veřejných listin, komunikace s veřejností, policejní etika atd. A to jsem uvedl jen několik možností z množství aktivit, kterých se lze zúčastnit. Pochopitelně, že některé kurzy

jsou povinné, jiné nikoliv. Já osobně jsem se dobrovolně zúčastnil hlavně jazykových a počítačových. Jazykových z důvodu komunikace s cizími státními příslušníky, v rámci výkonu své profese, a také počítačových z důvodů rozvoje informačních technologií.

Můj profesní postup se odvíjel od dosaženého vzdělání. Při náboru byl výuční list dostatečný, ale i na doporučení svého nadřízeného jsem začal uvažovat o maturitě. S rozhodnutím jsem trochu otálel, bylo potřeba zvážit všechna pro a proti, co to bude obnášet, zejména jak skloubit pracovní a rodinný život s docházkou do školy, jednalo se o dobu v trvání čtyř let. Vlastně ani sám sebe jsem si ve dvaatřiceti nedovedl představit jako studenta. Co rozhodlo? Asi podpora ze strany manželky, i zaměstnavatele, od kterého jsem to vnímal jako signál, že se mnou do budoucna počítají. Možná i fakt, že bych byl v naší rodině prvním středoškolsky vzdělaným členem. Každopádně ty čtyři roky utekly tak rychle, že jsem ani nevnímal, kolik sil to mě a moji rodinu stálo. Můj nadřízený dodržel slib a plánoval mi směny na základě mého studijního rozvrhu. Maturita mi pomohla dosáhnout vyšší hodnosti i platu, ale taky určila strop, přes který se dostanete, pokud chcete, minimálně s titulem diplomovaného specialisty. Není důležité o jaké platové třídy a hodnosti se jedná, důležité je, že chcete-li jich dosáhnout, musíte proto něco udělat. No a já chtěl. Upřímně říkám, že nevím, kde se ve mně taková ctižádost vzala, ale myslím si, že největší podíl na tom má právě středoškolské studium. Určitou dobu žijete v určitém rytmu, jste v jednom kole, takže je váš mozek neustále zaměstnáván. Po absolvování maturitních zkoušek jsem si připadal sice jako grep, ale.....bude to znít divně...učení a škola mi začaly chybět. Přihlásil jsem se a absolvoval Policejní akademii v Praze, samozřejmě dálkově. Tady jsem se poprvé setkal s překážkami. Učivo bylo těžší, takže mi zabralo více času, trochu to přisuzuji i mému věku, a trochu byl problém ze strany mým nadřízených. Klacky pod nohy mi vyloženě neházely, ale moc vstřícní a ochotní také nebyli. Brali to jako moje rozhodnutí, moji osobní záležitost, takže bylo jen na mě sladit pracovní a studentský život. Někdy to šlo dobře jindy hůř, hlavní je se nevzdat, to říkám já.

Titul Bc. je každopádně mým maximem a vytyčeným cílem, který jsem si splnil. Určitě mi pomohl se posunout dál a dostat se tam, kde jsem nyní, na pozici zástupce ředitele. Moje pracovní spokojenost se samozřejmě odráží i ve všech ostatních částech života. Její dosažení bylo náročné, přece jen jsem kluk z vesnice a moji rodiče mne v mládí ke vzdělání nevedli, vzorem mi rozhodně nebyli. Cestu jsem si musel najít a vyšlapat sám.

Svoje děti vedu jinak, v jejich volbách se jim snažím pomoci, podpořit, hledat možnosti a možná úskalí, a na sobě samém ukázat, jak náročné je studium ve vyšším věku a i při zaměstnání.

Pan Stanislav

Oba moji rodiče dosáhli středoškolského vzdělání, otec se uplatnil ve strojírenském průmyslu a matka byla referentkou katastrálního úřadu. O tom, že bych nešel na střední školu, jsem vůbec nepřemýšlel, do učení se mi nechtělo, rodiče maturitu měly, takže to byla poměrně jasná záležitost. Rodiče mi v rozhodnutí zaměření nechali volnou ruku, ale představu o své budoucnosti jsem neměl, takže jsem se nechal inspirovat otcovým zaměřením a nastoupil na střední průmyslovou školu.

Osmdesátý devátý rok se stal pro mou kariéru zásadní. Rozhodnutí, které jsem učinil, udalo její následný směr. Hranice se otevřely a s kamarádem jsme vycestovali do Kanady. Rodiče protestovali, bylo mi tehdy čerstvých 18 let, druhým rokem na škole, dva mladí kluci v cizině...normální rodičovské obavy o své děti. Dneska můžu říct, jelikož mám vlastní rodinu, jak statečně se zachovali. Komunikační technologie byly v té době úplně v plenkách, prakticky na nule, ale nakonec mě v rozhodnutí podpořili a nechali jet. Jaký byl můj důvod? Na rozdíl od mých rodičů jsem nebyl tak silně ovlivněn totalitním režimem, měl jsem své plány, energii, odvahu žít, ne jen vystudoval a potom až do důchodu pracovat. Rodiče mě v tomto ohledu podporovaly, i když někdy musely „zavřít obě oči“.

S kamarádem jsme poctivě makali, celý dva roky. Na vlastní oči, a bohužel i kůži, jsme poznali demokraticky, vlastně tržně řízené firmy. A to mě

ohromně zaujalo, jiný systém řízení a vedení podniku. Management a ekonomie obecně, jejich forma, se kterou jsem se setkal, ve mně zkrátka zakořenil. Po návratu jsem měl jasno ve svém uplatnění. Jako bonus jsem se naučil i dnes tolik důležitý cizí jazyk. Nejprve jsem ale dokončil školu a získal maturitu, v oboru, ve kterém jsem se nikdy neuplatnil, a ani nechtěl uplatnit.

Maturita mi nestačila, pro mé plány a vizi, to bylo málo. Studium na vysoké škole bylo pro mě logické. Vystudoval jsem nejprve bakalářské studium a posléze navazující magisterské na Vysoké škole ekonomické v Praze. V době studia jsem zužitkoval jazykové znalosti angličtiny a přivydělával si doučováním. Svoji znalost jsem si asi ve třetím ročníku potvrdil absolvováním státních jazykových zkoušek. Svým způsobem to byla pro mě pojistka pro případ, že bych si nenašel zaměstnání odpovídající mým představám a zaměření oboru. Po získání titulu Ing. se mé rozhodnutí ukázalo jako správné, zřídil si živnost a působil jako externí překladatel. Práce to byla zajímavá, komunikace mi nedělala problémy, ale stále mě to táhlo jinam, k vystudovanému oboru. V každé firmě, pro kterou jsem zpracovával překlad, jsem zanechal životopis. Nechtělo se mi jen tak čekat na příležitost, pasivita není mým krédem, příležitosti se musí jít naproti. A vyplatilo se, byl jsem pozván na pohovor a poté přijat na pozici plánování a controllingu do firmy, jejíž pobočka se měla rozšiřovat. Akademické vzdělání se tedy vyplatilo.

Ve firmě pracuji dodnes, jen na jiné pozici. Pobočka se postupně stávala nezávislejší na své mateřské společnosti a bylo nutné zřídit určitá oddělení, včetně ekonomického úseku, jehož ředitelem jsem až dodnes.

Před několika lety jsem ještě dálkovou formou získal MBA titul. Důvody zde byly dva. Za první jsem si chtěl upevnit pozici ve firmě, a za druhé jsem nechtěl profesně ustrnout a v případě změny zaměstnavatele si zajisti odpovídající pracovní zařazení. Zaměstnavatel na mě žádné vzdělávací požadavky neměl, ale v případě zájmu ze strany zaměstnanců, je podpořil, třeba i formou dotace na studium, nebo na dojíždění. V tomto ohledu mám

na zaměstnavatele obrovské štěstí, proto zde setrávám už více jak 18 let, což je v soukromém sektoru unikátní záležitost.

Se svým profesním životem jsem spokojený, o dalším vzdělávání už nepřemýšlím a ani vedení firmy jej ode mne nevyžaduje. Myslím, že jsem svého vrcholu již dosáhl. Vzdělání je v současné společnosti jedním z rozhodujících faktorů úspěšnosti každého z nás, to jsem si ověřil sám na sobě. Svoje děti do ničeho nenutím, myslím, že mají ve mně dostatečný vzor. Mají mou plnou podporu jakéhokoli vybraného studijního oboru, ale kladu jim na srdce znalost alespoň jednoho cizího jazyka a studium ukončené maturitou.

Pan Jaroslav

Moji rodiče pocházeli z velmi prostých poměrů, a tomu odpovídalo jejich pracovní uplatnění a vztah ke vzdělání vůbec. Mamka má pouze základní školu, dlouhou dobu pracovala jako zaškolená servírka a potom jako pomocná síla v kuchyni. Otec byl na tom oproti ní lépe, vyučil se zedníkem a v oboru pracoval prakticky celý život. O vzdělání jsme se v rodině příliš nebavili a přišlo mi, že jej vůbec neřeší. To ale neznamena, že neměli radost z dobré známky, když jsem ji přinesl. V rodině vysokoškolačka nemáme, většina členů je vyučených v oboru, ve kterém po celou dobu pracovali. Při rozhodování kam po základce mi rodiče ale pomáhali, především se kladl důraz na to, abych našel v oboru uplatnění. Já sám jsem o kariéře nepřemýšlel, myslím, že je to dáno věkem, ale také tím, že vás k tomu nikdo nevede.

Volba učiliště padla na obor elektrikáře, odborné předměty, včetně fyziky, mi šly dobře. Učilištěm jsem prošel bez větších potíží a prakticky hned po vyučení nastoupil do místního státního podniku. Tam jsem vydržel do jeho zrušení, tedy do roku 1989. Všechny státní podniky začaly postupně mizet, včetně toho, kde jsem pracoval já. Jak jsem rok 1989 vnímal? Upřímně nijak, víte, já některé věci neřeším, je to špatně to vím, ale o práci jsem se

nikdy nebál. Řemeslo vždy existovalo a existovat bude. Důležité pro mě bylo a je uživit rodinu, zajistit alespoň základní potřeby.

Hned další rok jsem nastoupil k jednomu soukromníkovi, vyučený v oboru jsem byl a praxi taky měl. Ze začátku to šlo, peníze odpovídaly mému vzdělání a výdaje naší rodiny to taky pokrylo. Firmě se dařilo a můj tehdejší zaměstnavatel začal nabírat nové lidi. Na tom by nebylo nic divného, ale oproti mně měly jiné peníze, což mi pochopitelně začalo vadit, přišlo mi to dost nespravedlivé. Tehdy jsem si uvědomil, že mé vlastní vzdělání je pro mě překážkou, a tudíž i pro moji rodinu. Začal jsem se poohlížet jinde, s tím, že pokud bych narazil na lepší nabídku, přijal bych ji. Prvně v životě jsem byl aktivní, ptal se, kde to šlo, vyplňoval dotazníky ...a taky začal přemýšlet jak dál, když výuční list není dostatečný pro to, abych měl lepší peníze. Na maturitu jsem si ale musel pár let počkat, na konci devadesátých let školy v okolí mého bydliště neumožňovaly dodělat si maturitu.

Do nástupu do školy a i v průběhu studia jsem měnil zaměstnavatele skoro jako ponožky. Více jak rok jsem u žádného nepracoval. Důvody byly stále stejné, praxe byla dostatečná, ale vyšší výplatu mi dát nechtěli, přitom se všechno zdražovalo. Po nástupu do školy a do jejího dokončení byla překážkou samotná škola. Časově mi zasahovala do práce, a moji zaměstnavatelé nerozuměli tomu, proč si elektrikář zvyšuje kvalifikaci, plat mi ale zvýšit nechtěli. Důvodem prý byla vysoká konkurence, já věděl však své. Vlastně jejich neustálé odmítavé stanovisko bylo mých hnacím motorem pokračovat a dokončit školu.

Po maturitě se situace samozřejmě nezměnila ze dne na den, ale já měl aspoň dobrý pocit, že jsem dokončil, co jsem si předsevzal. Na živnostník jsem nikdy nepracoval, a ani nechci. Pro mě to jsou jen další starosti navíc, všechny ty zákony kolem toho...byrokracie, nic víc. Práce na zaměstnanecký poměr je lepší, pro mě výhodnější.

Spokojenost s mou profesí? Ale ano jsem, vyučil jsem se v oboru, který mě sice až tak nezajímal, ale jsem v tom dobrý a užívá to mě i mou rodinu. Už jsem to jednou řekl, o práci jsem se vážně nikdy nebál, řemeslo je zkrátka řemeslo. Svoji negativní zkušenost ohledně vzdělání...dnes ji vnímám jako

velké plus, sám bych se k tomu asi nikdy „nedokopal“. Co se mého syna týče, mám rozhodně jiný přístup než moji rodiče, praxe mě naučila. Do ničeho ho netlačím, ale o vzdělání obecně určitě mluvíme. Nezáleží mi na oboru, hlavně ať má alespoň maturitu, to je bohužel dnes nezbytné minimum.

Pan Josef

Oba moji rodiče jsou středoškolsky vzdělaný, takže to samé se očekávalo i ode mne. Táta vystudoval průmyslovku se zaměřením na stavebnictví, v oboru pracoval celý život, a mamka střední ekonomickou, začínala jako referentka a poté jako účetní.

Jak jsem řekl, očekávala se ode mě maturita, a já si netroufal odporovat. Vztah mezi rodiči a dětmi nebyl za mého mládí tak liberální jako dnes. O škole se doma poměrně často diskutovalo, zejména z tátovy iniciativy. Byl jsem jeho syn a samozřejmě chtěl, aby ze mě něco bylo. Celkově jsem se učil dobře, ale v žádné oblasti jsem vyloženě nevynikal, proto padla volba na gymnázium. Rodiče byli nadšení, gymnázium je skvělá příprava na vysokou, a v to doufali, že budu pokračovat. Viděli ve mně budoucího právníka, nebo lékaře, tedy obory společensky prestižní. Já jim ale vzal trochu vítr z plachet. Na plno ve mně propuklo bouřlivé období, což mělo dopad samozřejmě na známky a o přijímačkách na vysoké školy nemohla být řeč.

Do práce jsem musel, pokud jsem nechtěl být potrestán za příživnictví. První pracovní místo mi dohodil táta. S gymplem toho moc neumíte, nemá zaměření, a tak jsem pracoval s tátovým kolegou, jako jeho pomocník. Dneska se tomu říká asistent. Nebyla to špatná práce, ale stavařina mým šálkem kávy opravdu nebyla, i když náplň mojí práce byla čistě administrativní. Po dvou letech jsem to vzdal a tak to se mnou zkusila máma. Já vím, byl to hrozný přístup, možná právě proto dneska „tlačenkou“ nemám rád, ne že bych svým dětem nepomáhal, ale jinak, k tomu se asi taky dostaneme, ne?

Obdobnou pozici mi zařídila na svém úseku máma. I když se taky jednalo jen o administraci, byla to úplně jiná práce, práce s čísly. Hodně mě to bavilo, a tak jsem si nechával jednotlivé pojmy, data a vztahy mezi nimi vyjasňovat, snažil se je pochopit. Máma mě v tom podporovala, vše mi trpělivě a dopodrobna vysvětlovala. Máma a poté i její kolegyně mi časem dovolili, abych jejich práci kontroloval, a opravil případné chyby. To mě bavilo ještě víc. Praxí v účetním oddělení jsem našel svůj profesní směr, kontrolor, resp. auditor účetnictví. Plány mi trochu překazil revoluční rok 1989, protože máma přišla o práci, pracovala pro státní podnik, který potom zanikl, a já tak o svou praxi.

Vnuknutý nápad mi zůstal, a začal jsem si shánět informace, jak jej zrealizovat. Vysokoškolské vzdělání v oblasti ekonomie byla nutnost, a protože jsem v té době žádné rodinné závazky neměl, mohl jsem studovat prezenčně. Toto rozhodnutí jsem musel probrat i s rodiči, bez jejichž podpory by to prostě nešlo, mám na mysli finanční stránku. Samozřejmě, že jsem v průběhu studia chodil na brigády, abych rodičům co nejvíce pomohl, ale bylo mi kolem třiceti, a cítil jsem se vůči nim trochu hloupě. Nikdy mi nevyčetli, o jak moc se museli uskromnit, jsem jejich jediné dítě a plnil jsem jejich sen o tom, že dosáhnu na vysokoškolský titul.

Vysoká škola byla pouhým začátkem, pozice auditora dále vyžaduje získání kvalifikace účetního znalce, která má dva stupně. Studium trvalo zhruba další čtyři roky. Mou výhodou bylo, že jsem si v průběhu myslím, že čtvrtého ročního, zajistil praxi u auditorské firmy, kam sem docházel třikrát týdně na tři až čtyři hodiny. Získat praxi bylo součástí mého plánu, už před nástupem na vysokou jsem si potřebné informace zjistil, takže jsem věděl, že bez praxe to prostě nepůjde. Po absolvování a udělení titulu Ing. mě zde zaměstnali.

Získat kvalifikaci účetního znalce nebyla jednoduchá záležitost, jak po časové, ale hlavně po znalostní stránce. První stupeň je zaměřený na účetnictví, daně, právo, financování podniku, tedy nákladové účetnictví, základy finančního řízení, používání ekonomických nástrojů v praxi. Druhý stupeň nebyl sice tématicky tak obsáhlý, ale množství informací bylo stejné

tak velké, jako u stupně předešlého. Zaměřen byl na manažerské účetnictví, finanční řízení, podnikový management, auditorství a vnitřní kontrolu. Požadavky na praxi, tedy min 2 roky u prvního a min rok u druhého stupně, jsem splňoval. Druhý stupeň nemůžete absolvovat bez získání prvního a všechny informace z okruhů musely vycházet z momentálně platné legislativy. Dovedete si představit, jak moc jsem byl unavený a vyšťavený?. Největší překážkou jsem byl pro sebe já sám, dost často jsem v průběhu příprav na kvalifikační zkoušky přemýšlel o tom, že to zabalím. Nikdy jsem to však neudělal, jednou jsem se do toho pustil a chtěl to dotáhnout do zdárného konce. Útěchou mi byl fakt, že jsem neměl ještě stále rodinu, takže jediného, koho jsem omezoval, jsem byl já sám. Zaměstnavatel mě podporoval, moje vzdělávání se bylo i jeho prioritou. Ještě musím ale podotknout, že platnost kvalifikace se uděluje na sedm let, což je logické, legislativa se mění a je třeba ji zohlednit. Od té doby jsem celé tohle martirium absolvoval ještě jednou, a další mě za pár let čeká.

To jsem ještě nevěděl, že to nejtěžší mám teprve před sebou a že vše, co jsem do teď absolvoval, byla jakási průprava. Když jsem zdárně získal kvalifikaci znalce, začal jsem pracovat jako asistent auditora, mimochodem jedna z podmínek pro složení auditorských zkoušek. Ano složení auditorských zkoušek bylo to, co mě dělilo od vykonávání auditorské práce. Jak těžké jsou, svědčí fakt, že je udělá každý druhý, maximálně třetí uchazeč. Tahle hodnota se stala pro mě na dlouhou dobu noční můrou, vážně. Auditorská zkouška je složená ze sedmi tematických okruhů z oblasti mikro- a makroekonomie, občanského, obchodního a finančního práva, informačních technologií, konsolidace účetní závěrky, podnikových financí a auditingu. Auditing obsahuje mimo auditorských norem a směrnic taky metody auditu, etiku a psychologii v auditorské profesi. Zkouška je složena z písemné i ústní části a skládáte ji před komisí tvořenou auditory a zástupci státních orgánů. Osvědčení o složení a o vykonávání činnosti vydává naše Komora auditorů. Jak vidíte, šíře nutných znalostí je, vlastně byla obrovská. Studium na vysoké škole a získání kvalifikace účetního znalce byla v porovnání s auditorskou zkouškou prostě čajíček. Taky jsem ji neudělal

hned napoprvé, časově a i psychicky jsem to nezvládal, snad i proto, že se nám s partnerkou narodila na konci roku 2001 velmi akční holčička. Dal jsem proto na dva roky přednost roli rodiče. Materiálně jsme na tom byli dobře, a zaměstnavatel na mně netlačil, byl si vědom náročnosti zkoušek.

Za dva roky jsem to tedy zkusil znova, a hlavně s podporou už manželky, jsem to zvládl. Poskytla mi dostatek času, klidu a prostoru na přípravu. Byla zde ještě možnost dalších zkoušek, resp. kvalifikace, a tím bych mohl působit na mezinárodní úrovni, ale připadal jsem si jako po absolvování deseti vysokých škol, takže mi chyběly a dodnes chybí síly a hlavně chuť. Ted' si už užívám jen plody svého úsilí, a že se jedná o plody „šťavnaté“.

S kariérou jsem spokojen, taky aby ne po tom všem učení. Zaměstnavatele jsem neměnil, nemám důvod, pomohl mi s praxí v průběhu školy, po škole mě hned zaměstnal a poskytl mi časovou podporu v průběhu kvalifikace i zkoušek. Šéf na mě nikdy zbytečně netlačil, věděl, že si nutné vzdělání dodělám, a za to jsem se mu odvděčil svou loajalitou. Práce auditora je náročná, stejně jako příprava na její vykonávání, mě ale pořád baví.

Závěr

Bakalářská práce si kladla za cíl zachytit význam, který respondenti přisuzují svému vzdělání v průběhu profesní kariéry.

Pro naplnění a formulaci cíle bylo třeba práci rozdělit do dílčích částí. Cílem teoretické části bylo vymezit teoretický rámec problematiky, tedy vzdělávání v průběhu života a profesní kariéry. Tato část práce zahrnuje kapitoly zabývající se konceptem a strategií celoživotního vzdělávání, motivací k učení se, bariér, které brání procesu vzdělávat se. Závěr teoretické části je věnován charakteristice kariéry a životnímu období, do kterého lze vybraný vzorek respondentů začlenit.

Empirická část se výzkumným šetřením snažila splnit hlavní cíl práce. Ke splnění cíle byla použita metoda semistandardizovaného rozhovoru vedených s pěti vybranými respondenty ve věku 40 – 55 let, s muži v období životní zralosti.

Z výzkumu lze usoudit, že získané vzdělání má pro jejich pracovní praxi a celou profesní dráhu velký význam. Dosažené vzdělání spoluurčuje jejich pozici ve společnosti, jejich sociální status. Respondenti vnímají získané vzdělání jako základní atribut, prostředek k dalšímu kariérnímu růstu a též jako pojistku k udržení stávajících profesních pozic. Získané vzdělání zvyšuje jejich šanci uspět na trhu práce, zvyšuje jejich konkurenceschopnost a nezávislost. Naopak snižuje vliv sociálních rizik, kterým je člověk ve společnosti vystaven.

Rád bych také zmínil své vlastní stanovisko k tématu. Domnívám se, že tím nejdůležitějším faktorem dalšího vzdělávání a profesního růstu je především povaha každého jednotlivce, jeho lidský kapitál. Tím myslím, že chce-li člověk kariérně růst, nebo si jen upevnit pracovní pozici, je ryze na něm, na jeho rozhodnutí, zdali se aktivně do procesu vzdělávání zapojí nebo ne.

Seznam literatury

- BOČKOVÁ, V. *Celoživotní vzdělávání – výzva nebo povinnost?*. Olomouc: Univerzita Palackého v Olomouci, 2000. 56 s. ISBN 80-244-0155-X
- BURIÁNEK, J. *Sociologie: pro střední školy a vyšší odborné školy*. 2. vydání. Praha: Fortuna, 2003. 128 s. ISBN 80-7168-754-5.
- DUDOVÁ, R. *Kvalitativní výzkum životních drah: life stories a biografický výzkum*. In: Socioweb [online]. listopad, 2011 [cit.1.6.2014]. Dostupné z: <http://www.socioweb.cz/index.php?disp=teorie&shw=480&lst=108>.
- FARKOVÁ, M. *Úvod do psychologie dospělých (Cesty a křížovky životního vývoje)*. Praha: VŠJAK, 2002. ISBN 80-7048-046-7.
- HAMPLOVÁ, D. *Životní spokojenost: rodina, práce a další faktory*. In: *Sociologické studie/Sociological studies* [online]. 2004 [cit.1.6.2014]. Dostupné z: <http://studie.soc.cas.cz/index.php3?lang=cze&shw=250>.
- HARTL, P. *Kompendium Pedagogické psychologie dospělých*. Praha: Karolinum, 1999. ISBN 80-7184-841-7.
- HAVLOVÁ, J. *Profesní dráha ve 20. století*. Praha: Karolinum, 1996. 148 s. ISBN 978- 80-7184-220-0.
- CHALOUPKOVÁ, J. (ed.); HAMPLOVÁ, D., MITCHELL, E., VÍTEČKOVÁ, M. *Proměny rodinných a profesních startů*. Praha: Sociologický ústav AV ČR, 2010. ISBN 978-80-7330-185-9.
- KALVACH, Z. a kol. *Geriatric a gerontologie*. Praha: Grada, 2004. 864 s. ISBN 80-247-0548-6.
- KOHOUT, K. *Základy obecné pedagogiky*. 2. vydání. Praha: Univerzita Jana Amose Komenského Praha, 2007. 152 s. ISBN 978-80-86723-38-9.
- KOPECKÝ, M. *(Ne)účast dospělých ve vzdělávání jako výsledek individuálních strategií sociálně zakotvených jednotlivců* [online] 2012 [citováno 1.6.2014] Dostupné z [www: http://www.phil.muni.cz/journals/index.php/studia-paedagogica/article/view/310](http://www.phil.muni.cz/journals/index.php/studia-paedagogica/article/view/310)

- KRAUS, B., POLÁČKOVÁ, V. a kol. *Člověk -prostředí -výchova: k otázkám sociální pedagogiky*. Brno: Paido, 2002. 198 s. ISBN: 80-7315-004-2.
- KREIDL, M. *Cesty ke vzdělání: vzdělanostní dráhy a vzdělanostní nerovnosti v socialismu*. 1. vydání. Plzeň: Západočeská univerzita v Plzni, 2008. 324 s. ISBN 978-80-7043-678-3.
- KUBÁTOVÁ, H. *Sociologie životního způsobu*. 1. vydání. Praha: Grada, 2010. 272 s. ISBN 978-80-247-2456-0.
- KUBÁTOVÁ, H. *Sociologický výzkum*. Olomouc: Univerzita Palackého v Olomouci, 2006. 59 s. ISBN 80-244-1518-6.
- LIESSMANN, K. P. *Teorie nevzdělanosti: omyly společnosti vědění*. Praha: Academia, edice 21. století, 2008. 120 s. ISBN: 978-80-200-1677-5.
- MARÍKOVÁ, H. & kol. *Velký sociologický slovník*. Praha: Karolinum, 1996. ISBN 80-7184-310-5.
- MERTL, J., VÝCHOVÁ, H. *Úloha vzdělání a zdraví v ekonomickém rozvoji: teoretická analýza a její aplikace v podmínkách ČR*. Praha: Národohospodářský ústav Josefa Hlávky, 2007. 171 s. ISBN 978-80-86729-32-9
- MEZERA, A. *Pro jaké povolání se hodím? Jak si vybrat střední a vyšší odbornou školu a snad i budoucí povolání*. Brno: Computer press, 2008, ISBN:978-80-251-2395-9
- MIOVSKÝ, M. *Kvalitativní přístup a metody v psychologickém výzkumu*. Praha: Grada Publishing, 2006, ISBN 80-247-1362-4
- MOŽNÝ, I. *Česká společnost: nejdůležitější fakta o kvalitě našeho života*. 1. vydání. Praha: Portál, 2002. 208 s. ISBN 80-7178-624-1.
- NOVÝ, L. *Životní dráha jako sociologický problém*. Brno: Univerzita J. E. Purkyně, 1989. 149 s. ISBN 80-210-0187-9
- PALÁN, Z. *Celoživotní učení*. In KALOUS, J., VESELÝ, A. *Vybrané problémy vzdělávací politiky*. 1. vyd. Praha: Karolinum, 2006. ISBN 80-246-1262-3.

- PLAMÍNEK, J. *Tajemství motivace*. Praha: Grada Publishing, a.s., 2007. 128 s. ISBN 978-80-247-1991-7.
- PRŮCHA, J. *Vzdělávání a školství ve světě*. Praha: Portál, 1999. 320 s. ISBN 80-7178-290-4
- PRŮCHA, J.a kol. *Pedagogický slovník*. Praha: Portál, 2009. 400 s. ISBN 978-80-7367-647-6
- RABUŠICOVÁ, M. *Místo vzdělávání dospělých v konceptu celoživotního učení* [online] 2006 [citováno 21.5.2014] Dostupné z [www:
http://www.phil.muni.cz/wupv/home/Documents/sbornik-u11-mpsv-projekt/02Rabusicova%20U11.pdf](http://www.phil.muni.cz/wupv/home/Documents/sbornik-u11-mpsv-projekt/02Rabusicova%20U11.pdf).
- RABUŠICOVÁ, M., RABUŠIC, L. *Učíme se po celý život? O vzdělávání dospělých v České republice*. Brno: Masarykova univerzita, 2008. 339 s. ISBN 978-80-210-4779-2.
- RŮŽIČKA, J. a kol. *Řízení profesní kariéry zaměstnanců*. Praha: Vysoká škola ekonomická v Praze, 1993. 132 s. ISBN 80-7079-531-X
- ŠERÁK, M. *Zájmové vzdělávání dospělých*. Praha: Portál, 2009. 208 s. ISBN 978-80-7367-551-6
- Socioweb: sociologický webzín [online]. 2011, roč. 10, č. 11 [cit. 8.5.2014]. ISSN 1214-1720. Dostupné z: <http://www.socioweb.cz/>
- ŠPOK, D. *Povolání, zaměstnání, pracovní pozice nebo profese? In Psychologie zaměstnání, 2012*
Dostupné z <http://www.etlabora.cz/povolanzamestnani-pracovni-pozice-profese>
- VÁGNEROVÁ, M. *Základy psychologie*. Praha: Nakladatelství Karolinum, 2005, s. 335. ISBN 80-246-0841-3.
- Strategie celoživotního učení*. Praha MŠMT, 2007. 80 s ISBN 978-80-254-2218-2. [online]. [cit. 10.5.2014] Dostupné na [www:
http://msmt.cz/uploads/Strategie_CZU_schvaleno_vladou.pdf](http://msmt.cz/uploads/Strategie_CZU_schvaleno_vladou.pdf).

Seznam příloh

Část rozhovoru s respondentem Stanislavem

Příloha

Část rozhovoru s respondentem Stanislavem

Jaký jste ročník?

Ještě jsem mladej kluk, letos proběhla oslava čtyřicátin.

Máte vystudovanou střední školu, nebo máte výuční list?

Mám maturitu ze strojní průmyslovky, ale ke zkouškám jsem se dostal po šesti letech.

Proč jste si vybral právě tuto školu?

Můj otec ji má vystudovanou. Vlastně jsem nad výběrem moc nepřemýšlel, tak jsem napodobil tátu.

K maturitním zkouškám jste se dostal až po šesti letech, nešlo Vám to?

Ne, naopak, zaměření mě bavilo, ale ve druháku jsem s kamarádem vyjel za hranice, do Kanady.

Co tam?

Hlavním důvodem bylo, že se naskytla vůbec příležitost vyjet. Kamarádův tatínek tam měl bratra, takže naslepo jsme nejeli. Ubytování zajištěno bylo. Před rokem to nešlo, ještě zde byl komunistický režim. Jeli jsme na zkušenou, pracovat, poznávat....

Jaký to pro Vás mělo přínos?

Obrovský, chvílemi jsem si připadal jako Alenka v říši divů. Hlavně co se mých zaměstnavatelů týče, jiný přístup, jiné řízení. Úplný opak domova. A kdo se nezeptá, nic se nedozví, tak jsem se ptal a nechával si jejich systém a principy vysvětlit. Jazyková bariéra tam pochopitelně byla, ale jen ze začátku.

Co se dělo po návratu?

Jak bylo řečeno, dodělat maturitu a přijímačky na vysokou, konkrétně Vysokou školu ekonomickou

Jaké jste měl důvody jít na vysokou?

Tak přišlo mi to jako logický krok, po střední jít na vysokou. Hlavně, když to šlo, proč to nezkusit. Navíc jsem studoval obor, kterému jsem se chtěl v budoucnu věnovat, tedy ekonomika, řízení, číslička...bavilo mne to.

Takže po zisku titulu jste pracoval jako vedoucí pracovník?

Ne, nebo alespoň ne hned. Udělal jsem si živnost jako překladatel a externě pracoval pro firmy v místě bydliště.

Nemusel jste jako překladatel mít jazykovou zkoušku?

Ano, to musel. Úspěšně jsem ji složil ještě na vysoký, tuším, že ve třetím ročníku. Vlastně od prváku jsem si už přivydělával doučováním kolegů studentů.